

JUHÁSZ ANNA

„MINDENKI LEHET AKTUÁLIS, AKI MAGÁVAL RAGAD”

Beszélgetés az irodalom–népszerűsítésről

...megtanultam, hogy ebben a világban nem létezik rutin. Mindig mindent előlről kezdünk, legyen szó egy szerzőről, könyvről vagy korszak bemutatásáról.

■ – *Van-e olyan könyv, amelyik valamiért kiemelkedik az első, korai olvasmányaid közül? Ha igen, mi a könyvvel való találkozásod története?*

– Felnövésem története nagyon elmesélhető könyvek, olvasmányaim történetével. Egyik szalon érkeztek hozzám a népdalok, mesék, mondák, sokáig indultam népdaléneklő versenyeken, így új és új hangon hallottam az örök érvényű gondolatokat. Ehhez kapcsolódtak az édesapám által kiválasztott könyvek és az iskolai kötelező olvasmányok. A Thomas Mann-, Tolsztoj- és Puskin-klasszikusok, valamint a Mikszáth és Móricz teremtette világ összemosódik a kamaszkorommal, a *Szent Péter esernyője*, a *Varázshegy* és az *Anyegin* talán három olyan kötet, amihez vissza-visszatértem rendszeresen, lett személyes élményem velük és az egyedüllétről, a társas kapcsolódásról, a vágyakról, a megismerésről és az alkalmazkodásról sokat tanítottak nekem.

– *Különbéle módokon kapcsolódsz az irodalomhoz, az irodalom kutatásához, illetve a közönséghez történő eljuttatásához. Mi most, 2024-ben ezek közül a legfontosabb számodra, mit érzel most a legnagobb kihívásnak?*

– A cél a kezdetektől, lassan két évtizede ugyanaz: az emberek életében otthonossá tenni az olvasást, megismertetni a klasszikus és kortárs irodalmat és élményt adni. Vállalom, hogy élményszerűségben és közönségben gondolkodom, és ebből a szemszögből építem a programjaimat vagy a kiállításokat, könyveket. S még ha a cél a kezdetektől ugyanaz is, a megvalósítás és

a hangsúlyok mindig változnak. Az évek alatt rengeteg tapasztalatot szereztem az irodalom-népszerűsítés terén, életművek bemutatása és akár egy évet átfogó irodalmi „ügyekben”, de azt is megtanultam, hogy ebben a világban nem létezik rutin. Mindig mindent előlről kezdünk, legyen szó egy szerzőről, könyvről vagy korszak bemutatásáról. Az idei évben néhány programmal maradok a fővárosban, de növelem a szerepléseket, műsorok utaztatását magyarországi kistérségekben, hogy minél több emberhez tudjunk alkotótársaimmal csatlakozni, és szorgalmazom a határon túli utazásokat, könyvvásári szerepléseket is. Újabb kamara-előadásokban gondolkodom írókkal és zenészekkel, így a beszélgetések mellett kész produkciók formájában találjuk meg az utat a közönséghez.

– *Munkád során különböző életkorú olvasókkal találkozol. Tapasztalataid szerint van-e különbség abban, ahogyan a fiatalabb, illetve felnőtt olvasók közelebb kerülhetnek az olvasáshoz vagy egy-egy szerzői életműhöz?*

– Igen, nagyon is. A „statisztikám” jó, rengeteg olvasó van és valós érdeklődés a könyvek felé. DE – és itt a de... Véleményem szerint a Gutenberg-galaxis ellenfele nem a digitális világ, hanem az ember által teremtett nehézségek. Mire gondolsz? Manapság szinte mindannyiunk életében erősen jelen van a verseny, a rohanás, a türelmetlenség – több generációban, több okból –, sajnos így épül a világunk, és ezzel távolodunk az elmélyüléstől, valamiképp az örökléthez fűződő, sokszor kacifántos viszonyunktól. Márpedig ha halmozunk képeket, élményeket és érzéseket, akkor nem tudunk igazán olvasóvá válni, mert ahhoz idő kell, és csönd. Pilinszky mondta, hogy „A valódi ünnep: az idő és az öröklét érintkezése. Igaz, csak pillanatra tarthat, órákra vagy pillanatokra, de enélkül a »pillanat« nélkül puszta körforgásba merül vissza naptárunk.” Az olvasás szerintem ünnep, egy-egy vers ilyen pillanatokot adhat. A fiatal generációt lassítani kell, hogy megismerje ezt az élményt – és szerencsére a kíváncsiság bennük van. A középgenerációban, a teljesítmény és versengés világában megoldásként érdemes felmutatni a líraiság teremtő erejét, az idősebb generációban a költészet megtartó erejét szeretem hangsúlyozni. A kulcs a könyvek felé a türelem, kíváncsiság és idő – ennek tétjéről szeretek estjeimen beszélni.

– *Az iskolai irodalomolvasás formáló szerepében hiszel, vagy a spontánabb, kötetlenebb formákban? Van-e vagyis egyáltalán? Melyiknek mi a szerepe?*

– Ahogy írtam, az életemben már a kezdetektől mindkettő jelen volt, és milyen jó volt így. Irodalom és olvasás fronton is ereje van a saját választásunknak, de ahhoz kíváncsinak kell lenni és jó, ha az úton mutatnak példát, könyvet, vagy izgalmas életműveket a nekünk fontos tanítók, mesterek, szülők. Az iskola tanít és formál, megalapozza azt az embert, akiké felnőttként válunk. Kreativitás és élményszerűség szükséges a diákoknak, a saját hang felfedezése, az ízlés megmutatkozása – ez is már kitűnhet az órákon, de ehhez jöhet a kötetlenebb, saját könyvválasztás élménye. Mivel négy éve rendszeresen tartok olvasás-népszerűsítő foglalkozásokat, rendhagyó irodalomórákat diákoknak, öröm, hogy beeláthatok a felnőtté válás történetekbe és ezekhez ajánlhatok könyveket. A diákoktól legtöbb visszajelzés Szabó Magda, Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky életműve kapcsán volt, *Az őz*, az *Abigél* története vagy épp a *Kráter* versei vissza-visszatérnek a gyerekek kedvencei között.

– *Egy-egy szerzői életműre ráirányítani az olvasók figyelmét előzetes rákészülést jelent. Hogyan dolgozol, hogyan dokumentáldsz egy-egy est előkészítése során?*

– Irodalmi munkám során Szabó Magda, Tamási Áron, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Petőfi Sándor és Juhász Ferenc életművével foglalkoztam ed-

dig egy-egy éven át. De bármilyen programhoz a „forgatókönyv” alap: a szépirodalmi munkásság mellett az írókkal készült interjúk, hanganyagok, tárgyak és kéziratok felfedezése nálam az első, közelítő lépések közt van. Nekem kell minden alkotóhoz egy meghatározó, katartikus, beavató élmény: ha megvan ez, akkor én is ilyen személyes, erős szállal tudom őket bemutatni a közönségnek. Fontos éreznünk, hogy az irodalom világa egy folyamatos jelenlét – felfedezések, mélységek és magasságok átélése, hagyományos és kortárs alkotók megismerése – és ehhez a kulcs, hogy mindenki érezze, egy-egy irodalmi mű neki szól, érvényes, aktuális, tétje van ma, 2024-ben is.

– *A személyesség olyan visszatérő elem egy-egy rendhagyó irodalomórán vagy pódiumbeszélgetésen, ami hitelessé alakít egy beszélgetést, illetve fogódzókat ad a kérdésekhez. De minden ilyen beszélgetés megosztott felelősséggel bontakozik ki. Hogyan választod ki a beszélgetőtársakat, fellépőket az egyes témákhoz?*

– Bizony, ez a kulcs, a személyesség, ami másképp működik egy élő, kortárs alkotóval, mint egy szerzővel, aki egy esten vagy órán „kilép” a tankönyvből. Kortárs szerzővel kell tudnunk egymásra hangolódni, aminek alapja, hogy ismerem a munkásságát, de ehhez jó, ha jön más kapcsolódás is. Az életről alkotott kép, a világ dolgainak megértése – mindez a személyes beszélgetésekben jön ki, amihez idő kell és találkozás. Egy-egy utazás, vidéki vagy külföldi turné megadja a lehetőséget a hosszabb beszélgetésekre és az összehangolódásra – ez minden alkalommal érződik a színpadon. Van, hogy valakivel először találkozom egy fellépésen: ez igazi kihívás. Itt is kulcs, ha érzi a felkészültséget és nyugalmat a vendégem, biztonságban érzi magát, és könnyebben megnyílik. Feladat akár több száz ember előtt bensőségesen beszélgetni – de épp ezek a feladatok okozzák, hogy mi tényleg mindig mindent előlről kezdünk, minden nap egy építkezés, egy új esély az érték teremtésére, ez pedig a küldetésem része.

– *Zenészekkel közös produkciókban, koncertszínházi előadásokban is fellépsz. Hogyan látod ezek alapján zene és irodalom összekapcsolásának lehetőségeit? Volt-e számodra kiemelkedően emlékezetes produkció az elmúlt időszakban, amelyben részt vettél?*

– A zene és irodalom kapcsolata ősi, amihez a mai valóságban egyre inkább visszatalálunk. A zene az kell – hangzik a klasszikus, és valóban így van. Leginkább ebben mérhető az elmúlt másfél évtizednyi irodalmi estek felépítése – a hangsúlyosan beszélgetős esteket felváltották a hangsúlyosan irodalmi-zenés produkciók, amiket megszakítunk beszélgetésekkel. Előadást építeni pedig az elmúlt évek nagy tapasztalása: Vecsei H. Miklóssal a *Nem akarok* előadásunk (Tempfli Erik és Hegedűs Bori szereplésével) hat országban járt, és minden pillanata csodálatos nekem. Sokat tanulok a társaimtól, és ilyenkor a dalok és a szerkesztett műsorrend által egészen új arcát mutatja egy életmű. Ma már Hasi hangján hallom a *Lovak és az angyalok* verset, Bori hangján *A szomj* költeményt. Ugyanígy a tavalyi Petőfi bicentenáriumra is készült több műsor, előadás, amik élmény volt dolgozni, és megtalálták az útjukat a közönséghez.

– *Néha évfordulók szervezik az irodalomra való odafigyelésünk mozzanatait, de néha nem. Kíváncsi lennék, hogy amikor nincs évforduló, és mégis megszületik egy-egy szerzői életmű kapcsán egy esemény, mi a mozgatórugó, mi a mögöttes történet, ami egy-két példán keresztül megvilágítható.*

– Ilyen volt a Hervay Gizella-est, amikor csak belefeledkeztem Szilágyi Domokos és Hervay műveibe, és megadta a kezdőlökést – vegyük elő a könyveket, beszéljünk róluk. Ugyanígy a saját személyes olvasás és kötődés adta a háttérét

több Csányi Vilmos-estnek, ahol a nagy gondolkodó legutóbb épp a teremtő képzeletről mesélt több száz ember előtt a Szalonban. Háty János, Kollár Klemencz László, Láng Zsolt, Kemény István, Zalán Tibor visszatérő vendégem, ahogy Visky András is – könyveik és gondolataik lenyűgöznek. Ha klasszikusokra gondolunk – őszinte leszek: mindenki lehet aktuális, aki magával ragad, így színtiszán szubjektív szemüvegen keresztül a rám hatással levő könyv, szerző, vers témáját estté formálom, és igyekszem minél több oldalról bemutatni a ma embe-rének, miért fontos olvasni a kiválasztott művet.

– *Generációkutatók jelenleg az egyes nemzedékek médiahasználati szokásaiban látnak jelentős különbségeket, amelyek távolítják egymástól a korosztályi tapasztalatokat. Valamit, valamilyen eszközön persze mindenki olvas. Látsz-e esélyt ezeknek a világoknak az egymáshoz történő közelítésére, mit szűrtél le a fiatalokkal való rendszeres találkozásból, illetve saját családod visszajelzéseiből?*

– A kíváncsiságot és a tisztelet kell megteremteni, erősíteni mindenkiben. Hogy is írja Grecsó Krisztián a *Mellettem elférszben* vagy Szabó Magda a *Mózesben*? Más-más generációk, helyzetek, problémák, miközben mindenki úgy érzi, az ő jelene és jövője más, több, mint a korábbiak. Pedig, ha figyelünk a felmenőink történeteire, hangjára, mondataira, sorsára, magunkból is többet megértünk. Ha nem felejtünk el kérdezni és meghallgatni, ha adunk időt a digitális világban az „offline” életre – megéljük a gazdagságot. Van esély, nem is kicsi, hogy lelket adjunk és kapjunk – az irodalom által. Számomra cél, hogy estjeimen minden generáció képviseltesse magát, hogy olyan programokat építsek, ahol gimnazista, dolgozó felnőtt és nagyszülő is jól érzi magát, és élménnyel távozik. Ha ezt meg tudom tenni, elégedett ember leszek. Addig pedig ezen dolgozom. A mai világban talán még hangosabban, de ugyanolyan szeretettel kell hirdetni a költészet megtartó erejét, azt, hogy a művészet küldetés, és ebben a világban mindannyiunknak van helye.

Kérdezett Balázs Imre József

